

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В УЧНІВ У ШКОЛАХ УКРАЇНИ В ПЕРШІ ПІСЛЯРЕВОЛЮЦІЙНІ РОКИ

Статтю присвячено становленню системи національної освіти в 1917 – 1920 роках. У ній також показано, як формувалася національна картина світу в школярів у період національно-освітньої реформи загальноосвітньої школи, запровадження нових навчальних планів, програм, підручників.

Ключові слова: національна картина світу, школярі, загальноосвітня школа, навчання.

Створення в Україні національної системи освіти вимагає творчого переосмислення вітчизняного і зарубіжного педагогічного досвіду минулих років та оновлення на його основі навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи. Значний інтерес у дослідників викликає становлення українського шкільництва в післяреволюційні роки, коли відбувалася різка зміна як політичної системи України, так і змісту, форм, методів та засобів навчально-виховної роботи з молоддю, адже аналогічні процеси відбуваються в нашій країні і сьогодні.

Треба зауважити, що різні аспекти змісту освіти висвітлено в роботах видатних вітчизняних науковців (А.Бондар, Ю.Мальований, О.Савченко, Д.Тхоржевський та ін.). Зверталися вчені і до проблем формування в учнів наукової картини світу (С.Гончаренко, Ю.Руденко, О. Рудницька та ін.). Разом з тим, на жаль, досвід формування у школярів національної картини світу висвітлено ще недостатньо. Зокрема ще не був предметом окремого дослідження досвід, набутий у загальноосвітніх закладах у 1917 – 1920 роках.

Мета нашої статті – проаналізувати зміст навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи в післяреволюційні роки щодо формування у школярів національної картини світу.

Результати революційних подій 1917–1920 років сприяли національно-культурному відродженню українського народу, розвитку національної системи освіти. У цей період керівництво країни постійно змінювалося, але представники кожного уряду розуміли, що без національної школи (основи національного виховання та збереження культурного генофонду українців), без реформування на національних засадах народної освіти побудова української держави не можлива. Тому перші післяреволюційні кроки новопосталої влади були спрямовані на відродження української мови та створення національних закладів освіти. До того ж у цей період настала нова доба в розвитку міжнародних відносин у країні, домінуюче місце зайняли національно-культурницька та самостійницька течії, які сповідували ідею національного і духовного відродження.

Велике значення у становленні національної системи виховання мала підтримка реформ освітньої галузі більшістю населення України. Наприклад, учасники з'їздів учителів, робітників, селян, військових у своїх рішеннях підтримували політику уряду щодо створення нової української школи та вимагали повної націоналізації та доступності освіти для всіх верств населення України.

Зауважимо, що до лютневої революції 1917 року викладання українською мовою було заборонено, а на території України не було жодної школи з українською мовою навчання. Лише в частині недержавних шкіл (подекуди навіть у середніх) за царського режиму все ж таки вивчали українську мову як окремий навчальний предмет. Це підтверджує “Доповідна записка з питань про введення викладання малоросійської мови у середніх навчальних закладах” від 4.05.1907 року, де сказано, що деяким приватним гімназіям Міністерство Народної Освіти дозволило викладати малоросійську мову як необов'язковий предмет. У листопаді 1906 року, наприклад, такий дозвіл було надано Кам'янець-Подільській жіночій гімназії пані Славутинської, а трохи раніше його отримали два приватні навчальні заклади м. Одеси [11, арк. 13].

Із рідною культурою дітям українців дозволили ознайомлюватися тільки після повалення царського режиму, коли на вимогу українських громадян школи почали переходити на навчання рідною мовою. Це вимагало масового застосування в них україномовної навчальної літератури, але її не було в достатній кількості, адже в дореволюційний період видання підручників українською мовою майже не здійснювалося, і вони практично були відсутні у школах. Через відсутність літератури викладання предметів українською мовою та української мови гальмувалося, оскільки адміністрація шкіл у більшості випадків включала в навчальний план ті дисципліни, з яких були підручники.

Проте патріотично налаштована інтелігенція ще за царизму розробляла і видавала навчальні посібники для дітей рідною мовою, але їх тиражі були мізерними. Вони випускалися тільки для недільних шкіл та шкіл для дорослих, бо тільки в них учнів навчали українською мовою. Тому потреби у великих тиражах не було.

Після лютневої революції, ще до проголошення Української Народної Республіки (УНР), рішення щодо того, як має виглядати освіта на українських землях, приймав Тимчасовий уряд, але він урахував пропозиції Центральної Ради та Генерального Секретаріату. Останні ж надавали українізації шкіл надзвичайного значення. 28 березня 1917 року Тимчасовий уряд дозволив у школах київської шкільної округи викладати всі предмети українською мовою та включати в навчальні плани закладів освіти українознавчі предмети (мову, право та ін.). 8 серпня цього ж року з'явився законопроект "Про задоволення культурних потреб України", яким передбачено відкриття двох державних українських гімназій, асигнування 20 тис. карбованців на видання українських підручників тощо [2, с. 389].

Відкриття перших українських гімназій в м. Києві стало визначною подією українського культурно-освітнього життя, оскільки показало не тільки прагнення, а й реальну можливість побудови національної школи, здатної забезпечити навчання рідною мовою. Як наслідок, у травні-липні 1917 року в Полтаві, Чернігові, Харкові, Херсоні та інших містах відкрилося 40 гімназій, а до початку нового навчального року – 53 українські середні школи [4]. Тобто українізацію шкіл було розпочато.

Варто зауважити, що в цей період значна частина українського суспільства проявила зацікавленість у створенні національної школи та усвідомила її роль в національно-культурному відродженні. Більше того, у розпорядженні Генерального секретарства освіти (жовтень 1917 року) сказано, що школа в Україні "мусить бути українською і відповідати народним вимогам за своїм характером і напрямком" [3, с. 30-35].

З огляду на це, починаючи з осені 1917 року, національно-освітній реформі середньої школи приділяли значну увагу: розроблялися нові навчальні плани та програми для гімназій, заходи щодо українізації всіх середніх навчальних закладів тощо [6, арк. 1].

Після утворення УНР (листопад 1917 року) Центральна Рада на чолі з її головою М.Грушевським уперше в українському суспільно-політичному русі виробила чітку програму забезпечення рівності всіх націй і народностей, задоволення культурно-національних, релігійних та інших потреб українців і національних меншин, заклали правові основи демократичної етнополітики, створили умови для вивчення культурно-історичної спадщини українського народу.

Як уже зазначалося, питання масового видання українських підручників уперше постало в першій половині 1917 року після лютневої революції. Значна кількість фахівців взялася писати їх та готувати до видання, а з 1 вересня 1918 року розпочала свій тернистий шлях національна школа, в якій викладання здійснювалося українською мовою.

Чітку позицію щодо забезпечення учнів підручниками сформулював С. Швець у своєму виступі на першому з'їзді українських учителів Катеринославщини, що відбувся 8.04.1918 року. Зокрема він сказав: "Зараз на книжковому ринку в продажу небагато знайдеться книжок; усім не вистачить. То щоб восени з-за цього не трапилося перешкоди до перебудови існуючих у нас російських шкіл на українські. Саме наше громадянство, а

особливо учительські організації повинні подбати, щоб підручників було видруковано якнайбільше... Так добре, як ми самі, ніхто цього не зробе” [12, с. 12].

С.Швець підкреслив, що кращі сини нашого народу вже подбали про підручники, бо для початкової школи створено цілком придатний комплект: “Українська граматка” Б.Грінченка, “Рідне слово” Б. та М. Грінченкових, “Рідна школа” С.Черкасенка, “Вінок” Білоусенка, “Аріхметика або шотниця” Степовика, “Задачник” (частини I та II) Степовика, “Грамати́ка” (частини I та II) Шерстюка та ін. Окрім цих підручників, які вважалися кращими, з’явилися ще книжки інших авторів, які за необхідності можна було використовувати в процесі навчання дітей у різних класах школи. Серед них: “Граматка” С.Черкасенка, “Рідна мова” Базілевича, “Українська граматка” Неводовського, “Граматка” Корця, “Читанка” Хуторного, “Арихметика” Кониського, “Задачник” Комарова, “Історія України” Грушевського, “Історія українського письменства” Єфремова, “Географія” Рудницького, “Хімія ” Мазурика, “Про людське тіло” Корольова, “Оповідання про рослини” Степовика та ін. Під час свого виступу С. Швець також відзначив: “Підручників для навчання Закону Божого не маємо, але ж, я гадаю, за ними діло не стане, наші панотці про це подбають. Євангеліє маємо” [12, с. 9].

Навіть поверховий аналіз наведеного вище далеко неповного переліку підручників, виданих у цей період українською мовою, доводить, що вони існували практично з усіх шкільних предметів, за виключенням “Закону Божого”. Разом з тим практично всі ці книжки були написані не для загальноосвітньої школи, а для домашнього користування, для навчання в недільних школах, школах дорослих тощо. Це створювало певні бар’єри при відкритті шкіл, але найбільш складним було те, що і цих книг було дуже мало. До того ж військові дії, що проходили в ті часи в Україні, не дозволяли масовими тиражами роздруковувати підручники. Тому не було можливості широко використовувати їх у школах.

Окрім цього значні труднощі в ході роботи над підручниками були викликані нерозробленістю самої української мови. Дуже часто в навчальних книгах різних авторів один і той же термін називався різними словами (наприклад, *приіменник, неречіє, предлог*).

Не можна не відзначити, що в досліджуваній період, незважаючи на всі труднощі, книжки українською мовою все ж таки масово видавалися. Так, із повідомлення Генерального Секретарства Народної Освіти видно, що підручники не тільки видавалися, а й розсилалися передплатникам. За неповними даними, тільки 1917 року вийшли з друку 17 назв підручників. Серед них книги таких відомих науковців, яких сьогодні знає весь світ: “Ілюстрована історія України” М.Грушевського, “Історія українського письменництва” С. Єфремова, “Початкова географія” С.Русової та ін. [9, арк. 45].

Але забезпечення підручниками у різних школах було неоднаковим. Так, завідувачка першої Денезької початкової школи у своєму звіті від 20.11.1917 року пише: “Повідомляю, що в дорученій мені школі в I та II групах маються книжки Грінченка на кожного учня по одній, а більше ніяких других немає. Були б підручники і для старших груп, то велося би навчання на українській мові і там; правда ведеться мова, пишуться переклади по українські, тільки без підручників. Мається для IV групи іще задачник Степовика, але друга частина – дробі, зразу по йому не учать. Більш ніяких українських підручників немає” [8, арк. 10].

Ще гіршим становищем було у другій Денезькій початковій школі: у листі завідувачки від 30.11.1917 року знаходимо такі рядки: “Українських підручників у довіреній мені школі зовсім немає. Земська управа сказала мені, що мають бути вислані підручники в кожную школу, але ж і досі я їх не одержувала, на великий жаль... Українська історія і географія не викладаються в школі, поза-як підручників не було і раніш, немає і тепер” [8, арк. 58].

Наведений приклад дозволяє зробити висновок, що навіть ті підручники, які видавалися українською мовою, були далеко не у всіх школах, а під час складання навчального плану школи, як уже зазначалося раніше, включали до нього ті дисципліни, з яких були навчальні книги.

Міністерство народної освіти та мистецтв Української Держави гетьманату П.Скоропадського з огляду на те, що нижча школа заклала основи для реформування всієї системи освіти, українізацію почало саме з неї. У липні 1918 року міністерством видано наказ про обов'язкове навчання дітей в початкових класах українською мовою, а через місяць з'явилося таке рішення: з 1918-1919 навчального року в нижчих початкових школах, де навчання не здійснювалося українською мовою, ввести вивчення української мови і українознавчих предметів та запровадити національну вищу початкову школу (5-7 класи) [7].

За часів Директорії Міністерство народної освіти 1 січня 1919 року видало наказ про навчання українською мовою у школах усіх рівнів. Навчати іншою мовою допускалося лише в окремих випадках. Цикл українознавчих дисциплін залишався незмінним. Цим наказом було скасовано закон про обов'язкове знання учнями російської мови при вступі до гімназій і середніх шкіл [10].

У складний післяреволюційний період українська школа не могла працювати за старими царськими навчальними планами та програмами. Розроблялися нові, які враховували соціальні зміни, що відбулися у державі. Прикладом є складені 1918 року "Тимчасові програми для нижчих початкових шкіл на 1918-1919 шкільний рік". Вони призначені для трудових шкіл і пристосовані до потреб в освіті людей, які мешкали в сільськогосподарських районах. За цими програмами вчилися переважно селянські діти 7-12 років, які були включені в працю в сім'ї, постійно чули і вели самі розмови на сільськогосподарські і трудові теми, допомагали батькам у важливих трудових процесах [5].

На жаль, у тимчасових програмах для нижчих початкових шкіл не було чітко визначено початок і кінець навчального року, не обумовлено обов'язкове відвідування дітьми занять, не визначено чіткі параметри навчального процесу.

У той же час процес навчання було побудовано так, що при вивченні будь-якої дисципліни в учнів формувалася національна картина світу, оскільки на уроках з усіх предметів вивчали матеріал, пов'язаний з оточуючою природою, життям і діяльністю людей рідного краю. Тобто національна картина світу ставала підґрунтям для формування в учнів мовної, релігійної, естетичної, природничо-наукової та інших картин світу.

Шкільний план предметів для нижчої початкової школи був досить простим і передбачав вивчення дітьми Закону Божого, рідної та російської мови, арифметики, співів та пропедевтичних курсів із географії (краєзнавства), історії України, природознавства та географії України (табл. 1). У процесі викладання дисциплін можна було проводити малювання, ліпку, моделювання тощо. Програми пояснювали, як саме мала проводитись та чи інша робота.

Таблиця 1.

Шкільний план предметів та розподіл годин нижчої початкової школи

Предмети	Класи				Разом
	1	2	3	4	
Закон Божий	2	2	2	2	8
Рідна мова й письмо	12	12	10	10	44
Російська мова	–	–	3	3	6
Арифметика	6	6	4	4	20
Пропедевтичний курс					
а) Географія	–	–	3	3	6
б) Історія України	–	–	2	2	4
в) Природознавство	–	–	2	2	4
Співи	2	2	2	2	8
	22	22	28	28	100

У шкільному плані найбільшу кількість часу протягом тижня виділяли на вивчення рідної мови (44 години). Тобто основна увага зверталася на формування у дітей мовної картини світу.

Окрім неї, як уже зазначалося, в учнів формували також релігійну, естетичну та природничо-наукову картини світу. Формування релігійної картини світу відбувалося на уроках Закону Божого та в процесі богослужіння в церкві. Кожного тижня в усіх групах на це відводилося по 2 години. Передбачалося також самостійне відвідування дітьми церковного богослужіння в позаурочний час та у вихідні дні. Мовна картина світу формувалася на заняттях з рідної та російської мов. Вивчення рідної мови рекомендували здійснювати на основі народної з поступовим додаванням необхідних наукових термінів, слів та абстрактних понять. Естетичне світосприйняття дитини формували під час нотного, церковного та народного співів.

Природничо-наукова картина світу, яка виникала у дітей у ході вивчення математики, географії, природознавства, теж базувалася на національній основі. Так, курс математики мав своїм завданням навчити учнів розв'язувати задачі, подібні до тих, з якими вони можуть зіткнутися в оточуючому житті. Вивчення математики було пов'язане з природознавством, географією та іншими предметами, оскільки на уроках математики діти виконували обчислення для цих курсів. Педагоги дбали також, щоб учні вивчали не лише ті міри, які застосовували в науці, а й ті, якими традиційно користувався український народ у побуті.

Курс географії діти вивчали у тісному зв'язку з краєзнавством. Вивчали, як правило, природні ресурси рідного краю і можливості їх використання людьми для свого життя (організація виробництва, торгівля та ін.). Учням повідомляли про клімат і природу України, характер промисловості, сільського господарства і торгівлі, специфіку влади, а також знайомили з особливостями життя українського населення. Важливо, що в основу опанування цього предмета було покладено проведення дослідів, спостережень, екскурсій і працю учнів. Діти здійснювали щоденні спостереження за опадами, вітром, температурою, хмарністю, обрієм, сходом і заходом сонця, робили необхідні вимірювання, описи, математичні розрахунки, складали план місцевості, працювали з географічними картами тощо.

Пропедевтичний курс природознавства було пристосовано до потреб сільського господарства. Так, взимку дітей у процесі вивчення грамоти, рахунку та читання описів української природи ознайомлювали з природою рідного краю, з сільським господарством; весною і літом з цією ж метою проводили екскурсії та бесіди; восени – екскурсії в сад, ліс, поле. При цьому особливу увагу звертали на збільшення у лексиці учнів кількості наукових термінів. Знання поповнювали також за рахунок навчальних демонстрацій та праці.

Знання з історії учні отримували з бесід, колективного читання, ознайомлення з народними творами та в ході екскурсій. У процесі таких занять учитель повинен був дати інформацію, яка допомагала учням усвідомити свою історію і національне походження, а також виховати у них гордість за свою націю. З цією метою використовували художні твори, поезію, праці Т.Шевченка, М.Грушевського, М.Драгоманова, Л.Українки та інших видатних людей України. Окрім цього в ході вивчення історії спиралися на релігійні знання учнів, на те, що учні самі бачили, чули від своїх батьків і знайомих, намагалися зацікавити дітей старовинним вбранням, вишивками, посудом, різьбою тощо [5]. Усе це дозволяло інтегрувати різні знання в цілісне уявлення про людські стосунки і життя на теренах України, тобто формувати у дитини цілісну картину світу.

Цінним є те, що знання, які школярі отримували в досліджуваний період, були максимально наближені до реального життя українців, а картина світу, що формувалася у дітей мала практичну спрямованість. Варто додати, що учні вивчали українську мову, а також те, що цією ж мовою їм викладали математику, географію, природознавство, співи та історію. Вивчення оточуючого середовища було основане на тісних міжпредметних зв'язках, що давало можливість сформувати в учнів узагальнену національну картину світу.

На жаль, з 1918 по 1920 роки на Україні влада періодично змінювалася. Як наслідок, при організації навчання керівники владних структур керувалися в більшості випадків не інтересами школи, а ідеологічними міркуваннями. Наприклад, Наркомос УРСР, губернські і повітові відділи народної освіти своїми наказами дозволяли користуватися в школах тільки певною частиною раніше виданих книг, а інші були заборонені і вилучались із вжитку. Але у зв'язку з військовими діями це розпорядження подекуди ігнорували і проводили перебудову школи на власний розсуд, тим більше що виконати його за мізерної навчально-матеріальної бази було справою досить непростю. Керівники шкіл включали в навчальні плани дисципліни залежно від того, які у них були підручники, посібники, вчителі тощо.

Зауважимо, що більшовицький уряд дублював більшість декретів уряду РРФСР щодо організації народної освіти. Тільки в 1919 році Наркомос УРСР почав видавати власні документи програмно-методичного характеру. 16 травня 1919 року з'явилася інструкція "Про викладання окремих дисциплін", яка зокрема вимагала критично використовувати старі підручники, періодичну пресу, робити конспекти тощо. З огляду на цю інструкцію Наркомос і місцеві органи управління освітою почали рекомендувати школам широко використовувати в навчальному процесі радянські газети, журнали, брошури тощо.

Вивчення предметів повинно було проводитися рідною мовою і мати практичний характер. Але можливості використання українських підручників лишалися мізерними, бо їх створенню в досліджуваній період приділяли недостатню увагу. Це було пов'язане з тим, що в Наркомосі УРСР вважали основним джерелом знань учнів життя, а не підручники. Позиція Наркомосу, а також відсутність підручників, виданих українською мовою у попередні роки, низький рівень професійної підготовки більшості вчителів та інші чинники значно погіршували стан української школи [1].

Така організація навчання, на нашу думку, з одного боку не надавала можливості учням отримувати ґрунтовні наукові знання, а з іншого – допомагала формувати у них картину світу, що була пов'язана з реальним життям людей цього регіону та базувалася на знаннях, які дитина отримала з оточуючого середовища.

Вищезазначене є підставою для висновку про те, що незважаючи на незначну кількість знань, які отримували учні в перші післяреволюційні роки у загальноосвітніх навчальних закладах, національна картина світу школярів хоч і була обмеженою, але для неї була характерна цілісність. Тому в подальших дослідженнях слід звернути увагу на інтеграцію навчальних предметів з метою формування в учнів національної картини світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриценко М.С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917-1965 рр.) / М.С. Гриценко. – К.: Рад. школа, 1966. – 260 с.
2. Дорошенко Д. Історія України. 1917 – 1923 рр. [в 2-х т.]. – Т.1. Доба Центральної Ради / Д. Дорошенко. – Ужгород, 1932. – С.389.
3. Другий Всеукраїнський Учительський З'їзд. Тези докладів, дебати, постанови. – К., 1917. – С. 30-35.
4. Робітнича газета. – 1917. – 6 серпня.
5. Тимчасова програма для нижчих початкових шкіл на 1918-1919 шкільний рік. – К.: Друкарня Київської Губерніяльної народної управи, 1918. – 32 с.
6. ЦДАВО України. – Ф.2201. – Оп.1. – Спр.403. – Арк.1.
7. ЦДАВО України. – Ф.2201. – Оп.5. – Спр.1. – Арк.32.
8. ЦДАВО України. – Ф.2581. – Оп.1. – спр.955. – Арк. 10, 58.
9. ЦДАВО України. – Ф.2581. – Оп.1. – спр.28. – Арк.45.
10. ЦДАВО України. – Ф.2582. – Оп.1. – Спр.37. – Арк.4.
11. ЦДА України. – Ф.442. – Оп. 857. – Сп. 43. – Арк. 13-15.
12. Швець С. Українські шкільні підручники / С. Швець. – Катеринослав: Вид-во Українського Учительського товариства, 1917. – 14 с.

Кузьменко В.В.

**ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ КАРТИНЫ МИРА В УЧАЩИХСЯ В ШКОЛАХ
УКРАИНЫ В ПЕРВЫЕ ПОСЛЕРЕВОЛЮЦИОННЫЕ ГОДЫ**

Статья раскрывает становление системы национального образования в 1917 – 1920 годах. В ней также показано формирование национальной картины мира в учащихся в период национально-образовательной реформы общеобразовательной школы, внедрение новых учебных планов, программ, учебников.

Ключевые слова: национальная картина мира, школьники, общеобразовательная школа, обучение.

Kuz'menko V.V.

**DEVELOPING OF THE NATIONAL WORLD OUTLOOK OF STUDENTS IN UKRAINIAN
SCHOOLS IN THE EARLY POSTREVOLUTIONARY YEARS**

The article is dedicated to the formation of the national system of education in 1917 – 1920 years. It demonstrate show the national outlook of students was formed the period of the national-educational reform of the secondary general school and introduction of new educational plans, curriculums, textbooks.

Key words: national world outlook (picture of the world), school children, secondary educational school, teaching.

УДК [378.147:51](477)(09)

Боярська-Хоменко А.В.

**ВИКОРИСТАННЯ В ПЕДАГОГІЙНІЙ ПРАКТИЦІ СУЧАСНИХ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МЕТОДІВ І ФОРМ НАВЧАННЯ
МАТЕМАТИКИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті висвітлено та проаналізовано досвід використання різних методів та форм навчання математики в університетах України у ХІХ – на початку ХХ ст. Запропоновано шляхи творчого застосування надбань попередніх років при викладанні математичних дисциплін.

Ключові слова: методи навчання, форми навчання, навчально-пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань, яке постає перед суспільством на сучасному етапі розвитку держави, є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних вирішувати проблеми світової науки й техніки. Вища математична освіта відіграє важливу роль у підготовці фахівців найрізноманітніших галузей науки, техніки, виробництва, економіки й управління. Тому якість викладання математики у вищих навчальних закладах потребує постійного удосконалення, використання різних педагогічних технологій сучасності, ґрунтовного осмислення і творчого застосування методів і форм навчання минулих років.

Аналіз актуальних досліджень. У роботах історико-педагогічного характеру проблема педагогічної практики у вищій школі України розглядали такі провідні педагоги як Вишневський С.А., Тимчук Л.І., Онопченко О.В., Шинкаренко Л.П., Курило Л.Ф., Глузман О.В., Костюк О.Ю., Москальова О.С., Бойко Н.О. та інші.

Проте вивчення наукової літератури дозволяє стверджувати, що на сьогодні недостатньо висвітлено теоретико-методичні питання розвитку вищої математичної освіти, не сформульовано принципи повноцінного використання традицій математичних наукових шкіл українських університетів ХІХ – початку ХХ ст. у сучасній виховній та освітній практиці. Проблема історичної спадковості у розвитку математичної освіти в університетах України не як стихійного, а як об'єктивного процесу передавання знань й соціального